

Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011, p. 390-398, TURKEY

YEN SEY YAZITLARINDA GEÇEN TÜRK BOYLARI ÜZER NE
NOTLAR *

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

information on what is already known about these tribes. After presenting texts where identified tribes are mentioned, they will be translated into the modern Turkish, and then each tribe will be evaluated in regard to the Yenisei inscriptions and to the Yenisei catchment basin.

Keywords : Old Turkic Inscriptions, Yenisei Inscriptions, Turkish tribes, Türk, Uighur, Türge, Tölis.

G :

Bugün sayısız 200'den fazla bilinen ancak tam olarak kaç tane olduğu konusunda çelişki bilgileri bulunan Yenisey yazıtları, Moğolistan yazıtları kadar anlamlı değildir. Kimi yazıtların nerede oldukları konusunun karışıklığı, bir bölümünün dikildiği yer bulunması veya koruma altına alınmalarının da durumlarının çok iyi olmaması ve en önemlisi Anadolu'da yapılan yayınların yok denecek kadar az olması düşünüldüğünde neden Yenisey yazıtları Moğolistan yazıtlarına göre daha anlamlı oldukları sorusunun yanıtı kendiliğinden verilmeyecektir.

18. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren keşfedilen Yenisey yazıtları satır sayılarının azlığı ve düzensiz yazılmış olmaları, özellikle Türk dili alanlarında çalışılan bilgilerin ilgisini çekmemiştir. Elbette bunun en önemli nedenlerinden birisi bu yazıtların tamamının tarihsiz olması ve günümüz mezar taşlarındaki veciz ifadelerle benzeri kimi kalıplaşmış ibare ve cümleler içermesidir. Ancak yine de Elegest I (E 10), Begre (E 11), Açıra (E 26), Altın. I. Kök (E 28), Altın... Kök II (E 29), Hemçik... Çırgakş (E 41), Köjeelig... Hovu (E 45), Abakan (E 48) gibi satırlı yazıtlardan çeşitli bilgiler elde etmek mümkündür.

Bu makalede elimizde metni bulunan 160 civarındaki yazıttan Türk boylarıyla ilgili bilgiler derlenmiş ve bu boylarla ilgili bilinenlere yeni bilgiler eklenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Yenisey yazıtlarında geçen boy adları alfabe sırasıyla yazılarak kısaltılması yazıtın uluslararası kimliğini göstermede kullanılan bir işaret olup bu etim hemen ardındaki rakam, yazıtın numarasını göstermektedir. Metnin ardından günümüz Türkçesine, olabildiğince sözcük sözcük verilmeye çalışılmış, olay örgüsünü kaçırmamak için serbest çeviriden uzak durulmuştur.

1 Y a a a k T K B A a N a B B k :

1. 1. Akbay:

* Hemçik... Çırgakş (E 41), *urugin akbay? urugin art'imga altim •?* boyunun Akbay boyunu arkama aldığı.

Çok satırlı yazıtlardan biri olan Hemçik... Çırgakş'ın 10. satırının ilk sözcüğü de bir boy adı olmasına rağmen okunamamaktadır. Boyun adını düşündüğümüz bu ilk sözcüğün ardından *kabay* veya *akbay* eklendiği bir boy adı daha bulunmaktadır. Yazıt yayımlayanlardan Orkun, *kabay* (1940: 80) okumu ve Abdülkadir nan'ın kendisi dediği, Kazak... Kırgızlar arasında Omsk'tan 50 km. güneyde Argınlardan Atabay kabilesinin *kabay* adında bir boyu olduğunu, bilgisini aktarmıştır (1940: 84). Malov da *kabay* olarak okumuştur (1952: 75). Tekin ise *kabay* okuyup "Kabay boyu" anlamını vermiştir (1999: 6...7). Kormuk da *kabay* okumuştur (2008: 56). Başka yazıtlarda geçmediği için boyunun *Akbay* mı *Kabay* mı okunması gerektiği net değildir. Ancak boy adlarının başında çok kere renk bildiren bir sıfatın bulunması, bu boy adının okunması için kanıt sayılabilir. Ayrıca (Hamilton 1997: 208, not 47).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

1. 2. Az:

* El...Bajš (E 68), 12: *totog ançınganga? k¹ <...>* •Az(laršn) valisi <...>•.

Yalnızca bir kez geçen adş hakkında Yenisey yazıştlarışnışn dş şndaki di er yazıştlarda daha fazla bilgi bulunmaktadır. Mo olistan yazıştlarışnda daha Křrgřzlarla ilgili bşlşmlerde adlarş anşlan Azlarřn, Kşrgşzlarışn gşney bşlşmlerinde oturduklarş dđ şnşlmektedir. Burada ilginç olan Yenisey yazıştlarışnda Azlarřn adşnşn yalnızca bir kez geçmesidir. Bu durum Křrgřz adř için de geçerlidir. Tonyukuk•un verdi i bilgiye göre Azlar Anř řma ř civarışnda oturmaktadır: Tonyukuk 24. *Ėsatřř tim Az yěr y[oli] Anı b[irle <...> er]miř* •Az (halkşnşn) yerinin Anř (şmadş)• oldu unu i ittim•. Gerçi bu cümledeki bo luklar na irlerce çe itli ekillerde doldurulmu sa da gerçekten de Tonyukuk•un anlattş ř bu kuzey seferinde, Křrgřzlara gitmek için asřl yolun herhangi bir nedenden dolayş kapalı olmasş nedeniyle, Křk Türk birlikleri gşney...batř yönüne dönmđ ve Amā ř boyunca ilerlemi lerdir (Aydřn 2007b: 42).. Az boyu ile ilgili ayrşntş için bk. (Gömeç 1994) ve (Ta a řl 2004:55).

1. 3. A ı B B :

Altı Bag Bodun sözcük öbe i a a şdaki yazıştlarda geçmi tir:

* Uyük.Tarлак (E 1), 2: *atım el tugan totok ben teñri elimke elçisi ertim altı bag bodunta beg ertim* •Adřm El Tugan Totok(•tur). Ben kutlu yurdumun elçisi idim. Altř birle ik boyun (halkşn) beyi idim•.

* Barşk I (E 5), *2öz yegen alp turan altı uguş bodunda üç yegirmi altı elim kanım a adrıldım* •(Adşm) Öz Yegen Alp Turan•dşr. Altş boylu halktan, on üç yurdumdan (?), hanşmdan ayrşldşm•.

Malov•da *bag* olarak okunmu sözcü ün bulundu u Barşk I (E 5) yazıştşnşn 2. satırında sözcü ü, yazıştşn sonraki na irllerinden Vasilyev tarafşndan *ug<...>bodunda* (1983: 17), Kormu in tarafşndan ise *altı oguş bodunda* ekinde okunmu tur (2008: 96). Gerçekten de fazladan bir fi *bag* okumayş engellemektedir. Ancak *bag* yerine *uguş* okunsa da aynş boy birli inden söz edilmi olmalıdış.

* Haya.Baji (E 24), 5: *mançu külüg çigşi beg er erdemim için kara seņird¹<e> ülken¹i altı bag keşdimde ben yeg erdöküm ol erinç kara seņirig y²irildim udur(?) çigşi sekiz kırk yaş]da* •(Ben) Inanç Külüg Çig i Bey•im. Erkeklik kahramanlı řm için Kara Sengir•deki yurdunu, altş birle ik (halk)tan idim. yi (ki i) oldu um için elbette, Kara Sengir•den ayrşldşm. Udur Çig i otuz sekiz ya şnda idi•

Haya...Baji (E 24) yazıştşnşn 5. satırında *geçen* sözcük öbe i ile de *Altı Bag Bodun*•un kastedildi i anla şlmaktadır. HayBaji (E 24) yazıştşnşn metni hem Vasilyev hem de Kormu in•de bulunmamaktadır. . L. Kşzlasov•da 7. satır olarak verilmi tir (1994: 194).

* Oya (E 27), 7: *bagım bodunumka adrılt[ım]* •Birle ik boylarşmdan, halkşmdan ayrşldşm•.

Elbette söz konusu yazıştşn 7. satırında okunamayan bir harf olmadş ř, ba ka bir deyi le satır, *bag* ile ba ladş ř için ancak unutul sözcükten söz etmek mümkün olabilir. Yani yazıştş ta a i leyen ki inin *altı* sözcü ünü yazmayş unuttu olmasş veya burada *bag* sözcü ünün *altı bag*•dan ba ka bir olu umu ya da konfederasyonu anlatıyor olmasş mümkündür. Ancak büyük bir olasılıkla aynş boy konfederasyonundan bahsediliyor olmalıdış.

* Ak...Yüs I (E 38), *5agım kelip esen inip anlanıp?* •Birle ik (boyum) gelip esen inip ?•.

Ak...Yüs I (E 38) yazıştşnşn 5. satırındaki durum da Oya (E 27) yazıştşnşn 7. satırından farklı de ildir.

* Bay.Bulun II (E 49), 1: *esizim e yüz kadaşım a altı <bag> bodunum a esizim e adrıltım* •Ne yazık! Yüz akrabamdan ve altş (birle ik) boyumdan, ne yazık! Ayrşldşm!•.

Bu yazıştta *altı bodunum* ekinde yazılmış bir sözcük öbe i vardş ki burada da yazıştşnşn sözcü ünü yazmayş unuttu u söylenebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

* Bay. Bulun II (E 49), 4: *altı bag bodunum küçlügin <ü>çün arkkı_s eldem taşın bunta tikti* •Altış birle ik boyum güçlü oldu u için övgü ve erdem taşın buraya dikti(ler)•.

Bag sözcü ü *ba...*•ba lamak• fiilinden yapılmış bir ad olup anlamış •birle ik; konfederasyon• ekinde verilebilir. Clauson yukarıda verilen örneklerin tamamını *altı bag* olarak görmü ve •the six confederation• olarak anlamlandırılmış tır (EDPT 310b).

Altı Bag Bodun ile ilgili olmak üzere, batıda On Ok•ların başında bulunan Tardu•nun 603 yılında ölümünden sonra yerine geçen Ch•u...lo Ka an batıda kabileyi kendine ba lamış ancak kendine yapılabilecek bir isyan korkusuyla bazı kabile birleştürmü tü. Bunun üzerine Tölis boylarının ayaklanması sonucunda isyan eden altı Tölis boyunun bir araya gelmesiyle *Altı Bag Bodun*•u oluştu ve bu altı Tölis boyunun Uygur, Bayırku, Ediz, Tongra, Bugu ve Apa... si oldukları söylenmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

724a). Vasilyev (1983: 31) ve Kormu in (2008: 136) Köjeelig...Hovu (E 45) yazıştışn hem 9. hem de 10. satışrında bulunan sözcüklerin ikisinin *deñil* okumu tur.

Kümüllerin, Kışıl...Çşra II (E 44) ve Köjeelig...Hovu (E 45) yazıştlarışn dikildi i Yenisey havzasında en azından 7. yüzyıl öncesinde ya amış olabilir ve 7. asır ba larında ise daha batışya gittikleri söylenmektedir (Gömeç 1993: 51). Gömeç'e göre *deñil* adış Çin yışllıklarında Sha...t•o•larışn kabilelerinden biri olarak geçen Çümül/Çumul (Tch•ou...mi) adışndan gelmektedir (1993: 50).

Sha...t•o•larışn kabilelerinden biri olarak verildi Çümül/Çumul adış Kumul adışnış ça rış tşrmaktadır. Sha...t•o•larışn Barköl•ün do usunda bulunan geni kumsalada oturmalarışndan dolayı, onlara •kum yış şnış• anlamışna gelen Sha...t•o• adış verildi i bildir (Ta a şil 2004: 99). Sha...t•o•nun •Kum yış şnış• anlamışnda olmaış ilginç bir veridir. •Kum yış şnış• anlamışndaki sözcük ile Kumul (Hami) kentinin adış arasında bir ili ki var mışdır? Kumul (Hami) adış Kentin etrafışndaki kumlarışn çoklu undan hareketle verilmi olabilece i, Kentin adışın önerilen etimoloji denemelerinden yalnızca biridir (Emet 1997: 163). Barköl•ün güney bölümlerine dü en Kumul•un eski Türk yazıştlarışnda bir kez geçti i bilinmektedir. Öngi (Ongin) yazıştışn 9. satışrında [il] olarak geçen bu kent adışn yazışmında yakışzca eklinde okunabilecek harfler seçilebilmektedir. Bu nedenle bazış ara tşrmacılarışn *komul* veya *Komul* eklinde okudu u görülmektedir: Öngi 9. satışrında *balık[k]a tegdim komuldum altım süsi kelti karasın yıgđım begi kaçdı* •Kamışl (Hami) kentine ula tşm (ve) yerle tim, (kum)aldışm, askerleri geldi, avam halkışn (bir araya) topladışm, beyi (ise) kaçtış• (Aydışn 2008: 26) *komul* adış ile *Kümül* adış arasında ili ki var gibi görünse de VIII.veya IX. yüzyıllarda Kentin adış *Kamil* veya *Komul* (Dobrovits 2001: 148) ise o zaman *Kümül* adış ile birle tirmek zor olacaktır.

1. 6. Okuz:

* Uybat IV (E 33), 2: *ok²uz alpın* •O uz? kahramanıyla•.

Yenisey yazıştlarışnda, gerek *okuz* gerekse *tokuz oguz* eklinde, O uzlarışn adışna rastlanmamış tır. Uybat IV (E 33) yazıştışn 2. satışrında ön ünlü yazışlmış olmaışna rağmen *oguz* adışna benzer bir yazışm bulunmaktadır. Kr . Tokuz At Bodun.

1. 7. Tokuz At Bodun:

* Barışk I (E 5), 1er *erdemi tokuz at bodun² erdemig unç?* *okum* •Erkeklik kahramanlıış ş, dokuz adlıış halk (Dokuz O uz?) kahramanlıış şnış, mümkün? boyum?•.

Barışk I (E 5) yazıştışn 1. satışrında geçen *tokuz at bodun* olarak okumak istedi imiz sözcük öbe inin Dokuz O uzlarış anlatışyor olmaış mümkündür. Bu satışr, yazıştn na irlerince u ekilde okunmu tur: Radloff: *är ärdämi atım tabđım ärdämi(m) üçün* (1895: 308), Orkun: *er erdemi atım tabđım erdemi... (üçün?)* (1940: 61), Malov: *är ärdämi atım tabđım ärdämi(m) (üçün)* (1952: 21), Vasilyev: *r²r²d²m:t¹m:uzt¹<...>zr²d²migunçj(?)a* (1983: 17). Kormu in: *är ärdämi tokuz tabđuz ärdämig känç koñum* (2008: 96). Görüldü ü gibi Radloff, Orkun ve Malov tarafışndan aynı ekilde okunan sözcük bir tek Kormu in tarafışndan farklı ekilde okunmu tur. Ancak bu okuyu lardan uygun bir anlam çşkarmak zordur. Biz satışrın sorunlu bölümünü *tokuz at bodun* olarak okuyup •dokuz adlıış boy: Dokuz O uzlar• eklinde anlamlandırmaya çalış tışk. E er bizim buyuk ve anlamlandırmamış do ru ise O uzlarışn veya Dokuz O uzlarışn adlarış Yenisey yazıştlarışnda geçmi olacaktır.

Turkish Studies

1.8. Tokuz Tatar:

* Herbis...Baarš (E 59), *Ati otuz yaşımda elim için tokuz tat[ar] 5: el eri? için üç asıg a tıdg? <...>*
 •Yirmi yedi yaşımda yurdum için Dokuz Tatar(lar) mücadele ettim?) 5. Yurdumun askeri için üç yararlı (ey)? engel <...>

1960 yılında S. . Vayn teyn tarafından Herbis...Baarš bölgesi kurganda bulunan ve 1961 yılında Tuva Müzesine taşınan Herbis...Baarš yazıtı 9 satırlık runik metin içermektedir. Metnin 4. satırının son sözcüğü ekinde bulunmaktadır. Sözcüğün önündeki *tokuz* sayısı, ardındaki sözcüğün *Tatar* olması gerektiği konusunda ipucu vermektedir. Yazıt üzerinde çalışılanlarca da aynı şekilde okunmuştur.

Tatar adı ve boyu belki de hem Türk hem de Ç. Asya tarihinin ve dil araştırmalarının en önemli sorunu olarak durmaktadır. Uzun zaman Asya'da yaşayan halkların ifade eden, bir ara Moollar için bile kullanılan Tatarların Yenisey yazıtlarında yalnızca Herbis...Baarš (E 59) yazıtının 4. satırında ancak özellikle Moollardan yazıtlarında birkaç geçmi olduğu söylemek gerekir. KT G 1 (burada *Tatar* sözcüğü de il *otuz* sözcüğü bulunmakta, *Tatar* sözcüğü ise tamamlanmak suretiyle elde edilmektedir), KT D 4 ve BK D 5'te temin Ka anı (?) cenaze törenine gelen kavim ve ebylar arasında Otuz Tatarlar da anılmaktadır. Ayrıca D 14 ve BK D 34'te de geçmiştir. Ötügen Uygur Ka anı'nın en önemli yazıtı ise Usuda da Tatar adını görmekteyiz. U D 1, 3, 6, 8 ve U B 8'de Sekiz Otuz, Dokuz Tatarlarla mücadele sırasında geçen Tatarların bu adları *otuz Tatar* de il *Tokuz Tatar* olduğu görülmektedir. Türk boylarının adlarındaki bu sayıların ifrelerini çözebilmenin tek yolu Türk dili ile yazılmış belgelerin sayısının artmasıdır. Çin kaynakları bu konu ile ilgili çok önemli bilgiler vermektedir ama ne yazık ki tartışmaların sona ermesine yetmemektedir.

1.9. T :

* Abakan (E 48), 7: *tölis bilge atam ben altı y¹égirmi yaşım a almiş kuñçuyumuz bökmegi begiçim* •(Ben) Tölis Bilge Atam(ışm). On altı yaşım

1721 ve 1722 yıllarında D. G. Messerschmid ve Von Strahlenberg tarafından Erba ve Tes şmaklar arasında bulunan ve 1896 yılında A. D. tarafından Minusinsk Müzesine taşınan Tuba (E 37) yazıtının 3. satırında geçen *Çang* adlı . L. Kızılasov tarafından kararsız bir ekilde (?türge(i~e)ş?) ekilde okunmuştur (1994: 196). Adının, eski Türk yazıtlarının ilk yayıncılarından bu yana *Türgeş, Türgis, Türgiş* gibi de i ekillerde okundu u bilinmektedir. Boy adının okunmasında birlik sa lanamamasının temel nedeni Kök Türklerinin ünlü sisteminin birkaç ünlüyü okutacak kadar esnek olmasındır.

Eski Türk yazıtlarında daha çok Batı Kök Türkleri ile ilgili kiler veya Batı seferleri esnasında anılan Türge lerin adının yalnızca Tuba III (E 37) yazıtının 3. satırda geçti i görülmektedir. Adına dikilen Çang Beg, kendisinin Türge oldu unu bildirmektedir. Yazıt sahibinin hangi boydan oldu unu bildirmesi ayrıca üzerinde durmaya değer bir konudur. Ayrıca Kr . (Useev 2010: 1517).

1. 11. Türk:

* Uybat III (E 32), 10: *erdemin için türk kan balbalı el ara tokuz erig oduş? er oğlun ögürüp? ödür? altı erdem begim e* •Kahraman oldu un için Türk ka anının balbalınsı yurdun her tarafında, dokuz askeri? erkek çocuklarıyla sevinip <...> (Ey) altı kahraman beylerim!•.

* Podkuninskaya (E 71), 2: <...> *türki edgü begim e* •<...> *Türki? iyi beyime*•.

Podkuninskaya (E 71) yazıtının 2. satırında geçen *Çang* sözcü ü ile ne anlatılmak istendi i açık olmamakla birlikte Yenisey yazıtlarında geçen ikinci Türk adı olmaktadır.

Uybat III (E 32) yazıtının 10. satırında geçen Türk adı ile II. Kök Türk Ka anlı şndan bahsediliyor olmalıdır. Çünkü Yenisey yazıtlarında *Çang* için Uygur adı kullanılmış tır. Kr . yme I (E 73), 7. satır. Uygur Ka anlı şnın yazıtında da Kök Türk Ka anlı ş için *Çang* sözcü ü kullanılmaktadır. Kr . U K 4: *türük kagan] çak elig yıl olurmuş türük elişe altı otuz yaşına <...>* •(Kök) Türk ka anının (yönetimi) zamanında elli yıl hüküm sürmü . (Kök) Türkünde yirmi altı yaşında • (Aydın 2007a: 34 ve 57) ve U K 10: *tutdum katunun anta altım türük bodun anta ımarı yok boldı* •(Özmiş Ka anı)• tuttum. Hatununu o anda aldım. Türk halkı ondan sonra (h) üzerine) yok oldu. • (Aydın 2007a: 36 ve 58).

Uybat III (E 32) yazıtında kullanılan *Türk* sözcü ünün Uygur yazıtlarında da benzer ekilde kullanılmış Yenisey yazıtlarının en azından bazıları için Türk Ka anlı şndan kalan yazıtlarla aynı yıllarda dikildi ini kanıtlamaktadır.

1. 12. Uygur:

* yme I (E 73),7: *teyr<i> elimke er erdemim için uygur kanda berü kel[tim]* •Kutsal yurduma, erkeklik kahramanlığı için Uygur ka anından geri geldim•.

Uygur adı Yenisey yazıtlarında tespit edilebildi i kadarıyla yalnızca yme I (E 73) yazıtının 7. satırında geçmi tir. Uygur adından dolayı kimi araştırmacılar yazıt Uygur Ka anlı şnın yazıtlarından sayılmış tır. Örne in (Gömeç 1997b: 11). Yazıt, büyük bir olasılıkla Uygur Ka anlı ş döneminde Uygurlara gönderilen bir elçiye aittir. Uygur Ka anlı şnın 745...840 yılları arasında bugünkü Mo olistan co rafyasına egemen oldu u dü ünlü ünde bu yazıtın 840•tan önce dikilmi olabilece i öne sürülebilir.

• G ı v S ı :

Yenisey yazıtları, Mo olistan co rafyasında bulunan ve birço u II. Kök Türk Ka anlı şndan kalan yazıtlardan çok daha önce buldukları hâlede henüz gölgesinde kalmış tır. Özellikle ülkemizde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

etkilere neden olmu tur. Sovyetler Birli i ve sonlarında Rusya'da özellikle Yenisey havzasında yapılan kazı çalışmaları sonucunda bulunan yeni yazıtlarımızdaki bilimsel çalışmalara yansımada da görülmektedir.

Bu makalede Yenisey yazıtlarında hangi boy veya birliklerinin geçti i tespit edilmi ve antropoloji, etnoloji ve özellikle tarih bilimi uzmanlarının diklerine sunulmaya çalışılmıştır. Yenisey yazıtlarındaki çok küçük bilgilerin de erlendirildi i bu çalışmanın, eski Türk sosyal hayatının çok daha net anlaşılmasına katkı sağlanmaktadır. Çalışmanın iklim artları nedeniyle alınması, tahrip olmu bu paha biçilmez de ere sahip yazıtlardaki en küçüklerin bile kom u ülke kaynaklarının verdi i ayrıntılı bilgiler kadar de erli oldu u dönülmektedir.

Yenisey yazıtları için gözden uzak tutulmaması gereken eylemler vardır. Örne in onlarda, Mo olistan yazıtlarında oldu u gibi kahramanlıık ifadeler cmler azdır. Yenisey yazıtlarında daha çok ayrılmışın verdi i üzüntü anlatılmıştır. Bazen üzüntü, bir beyin veya ka anın ölümü dolayısıyla taktarıldışında, devleti veya boyu yönetenler hakkında bilgi edinmemize imkn vermektedir. Bazı yazıtların Yenisey havzasındaki ka anlar veya devletin ileri gelenleri tarafından yazdırılmış olması mümkündür. Çünkü bu tip yazıtlarda ayrılmışın verdi i üzüntüden çok beyin veya kahramanlıklar, bazen kendi a zından bazen de nc ki inin a zından anlatılmıştır. Bu yazıtların büyük bir bölümünün halk tarafından mezar yazıtı ekleinde yazıldışı dnldnde bölgedeki boylar veya devlet(ler) hakkında neden az bilgi oldu usorusunun yanıtı kendili inden verilmi olur.

3K 1a a a vKa a ka :

AYDIN, Erhan (2007a): *şine Usu Yazıtı*. orum: Karam.

AYDIN, Erhan (2007b): Eski Türk Yazıtlarındaki Kırğız Seferleri Üzerine *Notische Studien / Sibiry Araştırmaları* 2/1, 41.64.

AYDIN, Erhan (2008): Ongi Yazıtı Üzerine *ncelemeler Araştırmalar* 25, Bahar, 21.38.

BATMANOV, . A. / Z. B. ARAGA / G. F. BABUKIN (2006): *Eski ve Bugünkü Yenisey Dili*. Türkçeye ev.Kerim SARIGL / sa AYDEMİR. Bi kek: Avrasya.

BKD : Bilge Ka an Yazıtı Do u Yüzü.

E : Yenisey Yazıtları.

EDPT : CLAUSON, S. G. (1972): *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University.

DOBROVITS, Mihly (2001): Ongin Yazıtının Tahlile Bir Deneme *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 2000, 147.150.

EMET, Erkin (1997): Türklerin Ana Yurtlarından Biri Kuru(Hami) ve Kumul Kelimesinin Etimolojisi Hakkında *Türk Dünyası* 4, Gz, 162.165.

GÖMEÇ, Sadettin (1993): Kök Türkçe Yazıtlarda Geçen Kmllerin Kimli i Üzerine *Türk Dünyası Tarih Dergisi* 79, Temmuz, 50.51.

GÖMEÇ, Sadettin (1994): Kök Türkçe Kaynaklarda Geçen Boy ve Kavim Adları: *Azbelleten* 58/221, 51.54.

GÖMEÇ, Sadettin (1997a): *Kök Türk Tarihi*. Ankara: Türksoy.

GÖMEÇ, Sadettin (1997b): *Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

HAMILTON, James (1997): Tokuz.Oguz On...Uygur. Türkçeye ev:unus KOÇ / smet BIRKAN *Türk Dilleri Araştırmaları* 7, 187.232.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

- KIZLASOV, . L. (1994): Runiçeskiye pis•mennosti Yevraziyskih stepey. Moskova: Rossiyskaya Akademiya Nauk, Institut Arheologii.
- KORMU N, . V. (2008): Tyurkskiye Yeniseyskiye Yepitafii, grammatika tekstologiyası. Moskova: Nauka.
- KT D : Köl Tegin Yazštš Do u Yüzü.
- KT G : Köl Tegin Yazštš Güney Yüzü.
- KT K : Köl Tegin Yazštš Kuzey Yüzü.
- MALOV, S. E. (1952): Yeniseyskaya pis•mennost• Tyurk tekstš i perevodı. Moskova. Leningrad.
- ORKUN, Hüseyin Namık (1940): Eski Türk Yazštlarš III. Istanbul: Türk Dil Kurumu.
- RADLOFF, W. (1895) Die alttürkischen Inschriften der Mongolei. St. Petersburg.
- U B : ine Usu Yazštš Batš Yüzü.
- U D : ine Usu Yazštš Do u Yüzü.
- U K : ine Usu Yazštš Kuzey Yüzü.
- TA A IL , Ahmet (2004) Çin Kaynaklaršna Göre Eski Türk Boyları. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- TEK N, Talat (1999): Hemçik... Çšrgakš Yazštık Dilleri Ara tšrmalarš, 5.15.
- USEEV, Nurdin (2010) Sahiplerinin Boyu Belirtilen Köktürk Harfli Yazštlar. Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 5(4), 1516-1521.
- VAS LYEV, D. D. (1983): Korpus Tyurkskih runiçeskiy pamyatnikov basseyna Yeniseya. Leningrad: Akademiya Nauk SSSR.